

Alef - for de ikke-skriftkloge

Alef - tidsskrift for jødisk kultur nr. 3, maj 89 (40 s, kr. 100,- for to årlige numre). Martensens Allé 4 A, 1828 Frederiksberg C. Postgironr. 3 57 05 68.

Interessen for jødedommen er stadig stigende herhjemme, og fremtiden vil vise, at det næppe er en modesag trods Israels fejlgreb i de besatte områder. Det er modigt af *Alefs* redaktion at binde an med et dansk *tidsskrift for jødisk kultur* og lade det fremtræde som en fornyelse. At overlade til andre at behandle, hvad man selv anser for sin egen kultur, kan være smukt. At man selv ønsker at blive hørt, er ikke noget at kimse ad.

Det er foreløbig næppe i Alef, man vil kunne læse om Derrida eller Lévinas. Her spores ingen næsegrus beundring for de skriftkloge. Ikke engang et lille krydret citat af Adorno eller en gådefuld, rammende henvisning til Benjamin. Godt det samme. Ofte er de for vanskeligt tilgængelige, og den lille erkendelsesmæssige sitren er der alligevel langt imellem.

Det nye nummer af Alef viser imidlertid, at redaktionen er ved at finde sit leje. Man har aflagt det "pæne" til fordel for en mere engageret-debatterende linie som f. eks. artiklen "Antisemitisme - Hvorfor?" Intet mindre end et opgør med teorierne vedrørende jødehadet. Her afprøver Jacob Katz et par forklaringsmodeller: den socio-politiske, den psykoanalytiske og den ideologiske og forkaster dem alle, fordi de hver for sig ikke er i stand til at

forklare jødehadet og forfølgelsen ned gennem tiderne.

Katz peger selv på noget, som måske er brugbart, nemlig begrebet *ideologisk fusion*, som han undlader at definere nærmere. "Med rationalismens udbredelse, skriver han, mistede de antijødiske følelser deres ideologiske grundlag, men beholdt deres styrke". Man fortsatte så at sige med at hade jøderne uden at have noget at have sit had i. Dette tomrum gabte efter at slutte sig til "ethvert tanke-system, som kunne tilbyde ideologisk husly. Raceteorien er faktisk et eksempel på sådan en ideologisk fusion". Og videre hedder det: "Moderne antisemitisme er således en *blanding*, og enhver ordentlig undersøgelse må efterprøve de processer, hvorved de rudimentære antijødiske fordomme tilbage fra middelalderen med succes *fusioneres* med mange moderne ideologier". Det maksimale forklaringsbehov vedrørende antisemitismen må kort sagt søges dækket gennem forskellige kilder til hadet. En anerkendelse, der ikke er særligt ophidsende, men lærerig.

Meget symptomatisk advarer Katz mod at hæfte sig ved omfanget af lidelserne på bekostning af deres skræmmende tilbagevenden. En tilbagevenden, "der giver det karakter af komplet uundgåelighed". Man studser over denne uundgåelighed, som næppe er en lapsus, for det hedder videre: "At lukke øjnene for denne særlige, historisk betingede jødiske skæbne, er ensbetydende med at ignorere den lektie den kan lære samtiden, at anerkendelsen af en jødisk sårbarhed er en uundgåelig arv fra jødernes fortid".

Når konklusionen på en artikel, der

hist og her bringer refleksionen over jødehadet et lille stykke fremad, fremdrages her, er det også for at vise, hvor mudret sagen er. For hvordan kan en uundgåelig arv skyldes noget historisk betinget? Der er noget absolut og naturgivet over denne uundgåelige arv og den jødiske *skæbne*. Og det rimer dårligt med at den skulle være historisk betinget. Jødehadet er ikke noget naturbestemt, det er menneskefrembragt og dermed historisk betinget. At tale om uundgåelighed her kan let føre til en handlingslammende fatalisme. At jødehadet/racismen er historisk betinget betyder, at hverken naturen eller guderne har noget i klemme i den sag. I selve den erkendelse, at jødehadet er historisk betinget ligger der så at sige det håb skjult, at det også er historisk foranderligt og afskaffeligt. Humlen er bare at jødehadets iboende irrationalitet punkterer den historisk betingede afskaffelighed. Hvorfor skulle det racistiske delirium nogensinde stå fornuffen til regnskab? Som irrational storrelse er det som sagt immunt over for enhver kritik. Som følelsesmæssigt socialt fænomen er det fremmed over for bevisførelse. Fornuffen står med andre ord magtesløs. Den har det som demokratiet. Begge kan i sig selv ikke fremme diktatur/barbari, men de kan heller ikke forhindre nogen af dem.

At den jødiske sårbarhed skulle være en uundgåelig arv fra jødernes fortid bestrides af det faktum, at siden Israels oprettelse er denne sårbarhed vigende til fordel for en mere pansret holdning, hvis *ondartede* udgave repræsenteres af den arrogante og selvtilstrækkelige fløj af den zionistiske bevægelse, der

ser frem til et Sparta-lignende Israel. Men det overskygger ikke den kendsgerning, at en del jøder stadig lider under denne sårbarhed og i al fordragelighed mener, at de har 2500 års kærlighed til gode.

Antisemitismen er også emnet for Art Spiegelmans artikel om baggrunden for den nu verdenskendte tegneserie *Maus*. I årevis ledte Spiegelman forgæves efter et tema til holocaust indtil den dag, han bed mærke i, at når nazisterne talte om Untermenschen, så var det noget, der skulle udryddes som *skadedyr*. Han kom pludselig i tanker om, at gassen i Auschwitz, Zyklon B, slet og ret var et middel mod skadedyr. I et lysglimt havde han fundet sit tema: jøderne i Mauschwitz, som jagede mus! Han mener i øvrigt, at efter holocaust er vi alle jøder, Bush, Arafat og endda Shamir. Opgaven er nu at overbevise dem om det. En øllebrøds-humanistisk floskel, man ikke kan bruge til noget. Arafat har ret til et hjørne af ghettoen. Spiegelman er imidlertid bekymret over, at George Habasch (PFLP) ville kræve en del af delen.

Det nye nummer af Alef rummer også en artikel af religionssociologen Margit Warburg. Den omhandler opdragsnormer i Shtetlerne, de nu forsvundne jødiske små landsbyer i Østeuropa. En rest af den sælsomme verden kan endnu opleves i bl. a. Mea Shearim og Brooklyn. På ganske få sider er det lykkedes Warburg at anstille subtile iagttagelser. Kender man lidt til den verden enten de visu eller gennem litteratur, film, teater og malerier (Tevia, Yentl, Dibbuk eller Chagal) nikker man genkendende til det

hele. Warburg evner at perspektivere, så læseren forstår hvorfor og hvordan tingene hænger sammen som de gør. For drengenes vedkommende gælder det først og fremmest lærdom og den gudsbenådede lyst til at spørge, når man er gået i stå. Torah og Talmud lige fra barnsben til graven. Hovedet plejes og bleges på bekostning af kroppen, der nærmest er et vedhæng.

Endelig fortjener redaktionen ros for at have fremprovokeret et lille kunstværk i form af et brev fra Dea Trier Mørch. Hun evner at berette sprudlende om sin slægt. Her serveres ingen bedstemoder i skarp sauce. Deas kosmopolitiske indstilling får hende til at drømme om en *fornyet dansk kultur* og netop her "må vi regne med betydelige bidrag fra kugleskøre danskere à la Grundtvig, Brandes i kombination med fagbevægelsen og vennerne fra Verona Pizzeria, Tong Engs Kinagrill, Indisk Køkken, Elias Levins rideudstyr, Samson Kosher, den tyrkiske grønthandler og den pakistanske døgner. Det er i dette (kultur)møde, den skabende energi opstår". En værdig talsmand for en livsbekræftende integration i modsætning til den rodløshedsskabende assimilation.

Emile Danino

Tragediens genfødsel

Lars-Henrik Schmidt: *Viljen til orden*.
Modtryk 1988, 115 sider, 125 kr.

Kan historien forstås som en proces uden subjekt og formål? Kan det overhovedet lade sig gøre at tænke en strategi uden subjekt og uden endemål? - Sådanne subtile spørgsmål stiller Lars-Henrik Schmidt sig i *Viljen til orden*, som tager tråden op efter Nietzsche, der for 100 år siden i *Zur Genealogie der Moral* kritiserede metafysikken for, at den uvilkårligt tildigtede en "Täter" til "Tun". Problemet består simpelthen i, at mennesket er et efterrationaliserende dyr, som i sproget tilsætter instanser.

Schmidt radikaliserer Nietzsches indsigt, idet han undersøger metafysikkens *dobbelte* installation af et "subjekt" som agent med intention: "Det lader sig åbenbart ikke gøre at fremstille eller forstå villen, som ikke fremtræder tildigtet en agent, et subjekt; og det lader sig ikke gøre at forstå noget med en vilje (et villende subjekt), som ikke er udstyret med en intentionaltitet (et formål): Vi ser et ansvarligt subjekt, der kan gøre rede for sine intentioner" (s. 10).

Grunden (det, der har været) og formålet (det, der skal komme) har til lige en tendens til at falde sammen i den vesterlandske metafysik: *dét, der har været, skal komme!* Den metafysiske tænkning er således en gentagelsestænkning - en identitets- eller enhedstænkning - der rummer en skjult vilje til Intet, til forskelsløshed eller død. Metafysikken er en *dødsutopi*, fordi den som radikal sidste instans sætter sin egen ophævelse. For Lars-Henrik